

BIBLIOTEKARZ PODLASKI
4/2021 (LIII)
<https://doi.org/10.36770/bp.660>
ISSN 1640-7806 (print) ISSN 2544-8900 (online)
www.bibliotekarzpodlaski.pl

Katarzyna Sawicka-Mierzyńska*

Uniwersytet w Białymstoku, Polska / University of Białystok, Poland

ORCID: 0000-0001-6744-9855

**Ogólnopolska Konferencja Naukowa
„Literackie Podlasie kobiet - autorki, bohaterki, czytelniczki”,
Białystok, 13 IX 2021 r. Sprawozdanie**

National Scientific Conference „Women’s Literary Podlasie – authors, protagonists, readers”, Białystok, 13 IX 2021. A report

13 września 2021 roku na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku, w ramach obchodów 30-lecia Nagrody Literackiej Prezydenta Miasta Białegostoku im. Wiesława Kazaneckiego, odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pod hasłem „Literackie Podlasie kobiet – autorki, bohaterki, czytelniczki”. Sesja została zorganizowana przez Katedrę Modernizmu Europejskiego i Badań Kulturowych, Zakład Literatury XIX Wieku i Kultur Regionalnych, Zespół Badań Regionalnych oraz Fundację Uniwersytetu w Białymstoku, dzięki dofinansowaniu z Urzędu Miejskiego w Białymstoku. Za całość odpowiadali dr hab. Katarzyna Sawicka-Mierzyńska, dr hab. Marek Kochanowski, prof. UwB, oraz dr hab. Danuta Zawadzka, prof. UwB z Zakładu Literatury XIX Wieku i Kultur Regionalnych.

* Katarzyna Sawicka-Mierzyńska – dr hab., literaturoznawczyni, adiunkt na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku, autorka m.in. książki *Poruszyć miejsce: obraz Białegostoku w twórczości Sokrata Janowicza i Ignacego Karpowicza* (2018).

Konferencja jest kolejnym przedsięwzięciem podjętym w zakresie badań noworegionalistycznych, prowadzonych na Wydziale Filologicznym UwB pod patronatem Zespołu Badań Regionalnych, powołanego w 2014 roku. Wcześniej odbyły się sympozja poświęcone Sokratowi Janowiczowi, „Kontrastom” oraz twórczości Wiesława Kazaneckiego i laureatów nagrody literackiej jego imienia. Ich pokłosiem są monografie wydawane w serii „Biała Seria. Podlaski Regionalizm Literacki”. W ramach projektu „Nowy regionalizm w badaniach literackich” Zespół Badań Regionalnych współorganizował też w Białymstoku konferencje pod hasłem „Region a tożsamości transgraniczne” oraz „Naród i regiony. Tradycje regionalizmu literackiego w perspektywie nowoczesności (XIX–XXI w.)”.

Kobiety-autorki czy bohaterki podlaskiej literatury pojawiały się podczas wszystkich wymienionych wyżej sesji, jednak nie jako główny przedmiot uwagi; tym razem organizatorzy postanowili wysunąć je na pierwszy plan. „Miejscem wspólnym” dwóch specyficznych doświadczeń: „podlaskości” i kobiecości stała się, w myśl zaproszenia konferencyjnego, zaczerpnięta z bel hooks kategoria „marginesu”. „Być na marginesie to zarazem być częścią całości, ale również pozostawać poza centrum”¹, pisała hooks w 1984 roku, by w innym swoim tekście określić margines „miejscem radykalnego otwarcia”².

Przy całym rozmachu, dynamice i popularności ruchów oraz studiów feministycznych z perspektywy długiego trwania patriarchalnej kultury i nauki nadal można je traktować jako „peryferyjne”, marginalne, dokładnie tak, jak w centrum (oraz często przez samych mieszkańców) postrzegane jest Podlasie. Inspirację i zachętę do „uprzestrzennienia” kobiecej podmiotowości organizatorzy konferencji znaleźli też u Rosi Braidotti, która interpretuje nomadyczną tożsamość jako rodzaj mapy kolejnych lokalizacji. W tym kontekście można było poddać refleksji choćby biografie kobiet-migrantek: bieżenek, chłopek opuszczających rodzinne wsie w poszukiwaniu lepszego życia czy – jeśli za rodzaj migracji, przemieszczenia, uznamy awans społeczny – ludowe artystki.

¹ b. hooks, *Przedmowa do wydania pierwszego (1984)*, [w:] tejsze, *Teoria feministyczna. Od marginesu do centrum*, przeł. E. Majewska, Warszawa 2013, s. 27.

² b. hooks, *Margines jako miejsce radykalnego otwarcia*, przeł. E. Domańska, „Literatura na Świecie” 2008, nr 1–2, s. 108–117.

Zwrócenie się ku poetkom i pisarkom miało na celu wyeksponowanie subwersywnych aspektów kobiecego doświadczenia, a nie historii ofiar, podkreślenie performatywnego wymiaru życia i pisania kobiet jako współtwórczyń realnego i wyobrazonego Podlasia. Konferencja pokazała, że podlaskie „herstorie” są nie tylko bogate i interesujące, ale też znajdują dla siebie bardzo różne środki wyrazu. Czasem też bywają artykułowane przez męskich autorów.

Wszystkie te zagadnienia, wzbogacone o szereg nowych aspektów i kontekstów, pojawiły się w wystąpieniach referentów.

Jako pierwszy, po oficjalnym otwarciu konferencji przez Dziekana Wydziału Filologicznego prof. dra hab. Jarosława Ławskiego, wystąpił dr hab. Wojciech Browarny, prof. UW r. z Uniwersytetu Wrocławskiego, który zaprezentował referat dotyczący kobiet jako patronek białostockiej przestrzeni publicznej i białowieskiej przyrody, przygotowany na podstawie analizy miejscowej plateonimii (nazwy ulic, placów, skwerów) oraz przeglądu postaci uhonorowanych pomnikami. Okazało się, że kobiety są wśród nich słabo reprezentowane, co zresztą nie odbiega od ogólnopolskich standardów. Temat zaproponowany przez dr hab. Danutę Zawadzką, prof. UwB dotyczył poezji Elżbiety Michalskiej (*Dziwy za stodołą – o naturze w poezji Elżbiety Michalskiej*).

Reprezentujący Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu prof. dr hab. Przemysław Czapliński sięgnął po reportaż Piotra Nesterowicza *Cudowna (Niedostatecznie cudowna. O religijności w reportażu Piotra Nesterowicza)*, by zastanowić się nad tym, dlaczego objawienie, którego podobno doznała Jadwiga Jakubowska w 1965 roku w Zabłudowie, nie wypełniło scenariusza wydarzenia mirakularnego i nie spełniło oczekiwań mieszkańców miasteczka. Historia tytułowej „cudownej” stała się przyczynkiem do rozważań na temat specyfiki polskiej religijności. Czasów PRL-u dotyczyły też w dużej mierze dwa kolejne wystąpienia. Dr hab. Elżbieta Konończuk, prof. UwB z Uniwersytetu w Białymstoku zinterpretowała postać Piwonii, głównej bohaterki kryminałów Krzysztofa Gedroycia (*Piwonia na tropie zbrodni. Portret bohaterki neomilicyjnych kryminałów Krzysztofa Gedroycia*), klasyfikując, w nawiązaniu do wcześniejszych własnych ustaleń, napisane lokalną gwarą książki nie tylko jako „kryminał tutejszy”, ale też podlaską odmianę kryminału neomilicyjnego. Z kolei prof. dr hab. Jolanta Sztachelska, również

reprezentująca Uniwersytet w Białymstoku, w referacie zatytułowanym *Jak zostać gwiazdą w PRL-u? (O Melanii Burzyńskiej i nie tylko)* podzieliła się refleksjami na temat Melanii Burzyńskiej, traktując jej biografię i literacką karierę jako jeden z wariantów modelu „twórcy ludowego”, wypracowanego w PRL. Okazało się też, że sama kategoria „ludowego artysty” jest bardzo nieprecyzyjna, a przy tym dość opresywna wobec objętych nią poetów, malarzy czy rzeźbiarzy. Ważny element wystąpienia Sztachelskiej stanowiła prezentacja fotografii dokumentujących wizytę badaczki w Izbie Pamięci Melanii Burzyńskiej, która znajduje się w Gminnym Ośrodku Kultury w Jaświłach (rodzinna miejscowość poetki).

Referaty wygłoszone po dyskusji i krótkiej przerwie odnosiły się do literatek nieco odleglejszych epok. Dr Elżbieta Jurkowska (Uniwersytet w Białymstoku) przybliżyła podlaskie inspiracje Elżbiety z Kowalskich Drużbackiej, poetki korzystającej w XVIII wieku z mecenatu Branickich, zaś dr Marcin Jauksz z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zaprezentował słabo znaną twórczość urodzonej w Łomży w 1889 roku prozaiczki Heleny Filochowskiej-Żmigrodowej. Dr hab. Joanna Zajkowska, prof. UKSW z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oparła swój referat („*Czarownice*” *Orzeszkowej – literackie i pozaliterackie fascynacje pisarki*) na wybranych efektach pracy z rękopisami Elizy Orzeszkowej, z których badaczka wydobywa inspirowany lekturą *Czarownicy* Julesa Micheleta projekt odtworzenia obrazu „wiedźmy” w polskiej kulturze, literaturze, historii czy wierzeniach, podjęty przez autorkę *Nad Niemnem*. Zajkowska zwróciła też uwagę na obecność tego typu kobiet w twórczości samej Orzeszkowej, choćby w wyodrębnionym z *Dziurdziów* opowiadaniu *Czarownica*.

Po przerwie głos ponownie zabrali reprezentanci gospodarzy. Dr Karolina Szymborska broniła potrzeby wyodrębnienia „baśni miejskiej” jako osobnej odmiany gatunkowej baśni, ilustrując tę tezę przykładami zaczerpniętymi z twórczości Agnieszki Suchowierskiej i Marty Guśniowskiej (*Podlaskie bajkopisarki. W stronę nowej e(st)etyki baśni miejskiej na przykładzie twórczości A. Suchowierskiej i M. Guśniowskiej*), natomiast dr hab. Marek Kochanowski, prof. UwB pokazał, w jaki sposób Białystok i Podlasie opisywała w swoich reportażach Joanna Siedlecka, szerzej znana jako autorka poczytnych biografii Witkacego, Gombrowicza czy Herberta (*Białystok i Podlasie we wczesnych reportażach Joanny Siedleckiej*).

Katarzyna Sawicka-Mierzyńska, *Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Literackie Podlasie...”*

Podczas sesji poobiedniej wygłoszonych zostało pięć referatów. Dr Dominika Niedźwiedź z Uniwersytetu Jagiellońskiego sięgnęła do prozy Katarzyny Drogiej (*Katarzyny Drogiej strategii pisarskie i strategii powrotu*), by odtworzyć realizowane przez autorkę strategii pisarskie i strategii powrotu (do miejsc, przeszłości, tożsamości). O innego rodzaju strategiach, które można określić jako specyficzny sposób funkcjonowania/metoda na przetrwanie kobiet w obliczu Historii, zwłaszcza tak dramatycznej, jak ta fundowana mieszkańcom „ziemi przechodów”, opowiadała prof. dr hab. Elżbieta Dąbrowicz (Uniwersytet w Białymstoku), bazując na tekstach Jerzego Pawluczuka i powieści *Przewóz* Andrzeja Stasiuka (*Zachowania adaptacyjne kobiet „ziemi przechodów” w literaturze (po 2004 roku) o północno-wschodnim pograniczu*). Z kolei dr hab. Bernadetta Darska, prof. UWM z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie zrekonstruowała proces, rozumianego nieco po Heideggerowsku, zamieszkiwania domu we wsi Orzeszkowo przez Annę Romaniuk, autorkę reportażu *Orzeszkowo 14. Historie z Podlasia (Doświadczenie miejsca, pamięci i czasu. Na przykładzie książki Anny Romaniuk „Orzeszkowo 14. Historie z Podlasia”)*.

W dwóch ostatnich wystąpieniach pojawiła się kategoria herstorii, zastosowana, by opowiedzieć o doświadczeniu i interpretacji historii przez reprezentantki mniejszości narodowych. Dr Marta Kowerko-Urbańczyk (Uniwersytet w Białymstoku) przyjrzała się kobietom oraz ich relacjom (także międzypokoleniowym) w *Marancie* Birutė Jonuškaitė (*Herstoryczna perspektywa polskich Litwinek w „Marancie” Birutė Jonuškaitė*), zaś dr hab. Katarzyna Sawicka-Mierzyńska (również z UwB) szukała herstorycznej perspektywy w twórczości białoruskiej poetki, urodzonej na Podlasiu, Miry Łukszy (*Localna przeszłość jako herstoria w poezji Miry Łukszy*). Aby pokazać, na czym polegają trudności w aktywizowaniu i artykulacji herstorycznych opowieści czy upodmiotawianiu kobiet jako bohaterek Historii Sawicka-Mierzyńska zinterpretowała tegoroczny (2021) „Trialog”, zorganizowany w Krynkach przez Fundację Villa Sokrates pod hasłem „Białoruś to kobieta”.

Podczas zamykającej konferencję dyskusji uczestnicy i organizatorzy jednomyślnie stwierdzili, że połączenie optyki noworegionalistycznej z genderową dało bardzo interesujące efekty, co dobrze wróży zarówno planowanej monografii pokonferencyjnej, jak też dalszym badaniom w tym zakresie.

